PAGINI ALESE

SERIE NOUĂ No. 16

C. NEGRUZZI

ALEXANDRU LĂPUŞNEANUL

EDIŢIE ÎNGRIJITĂ DE
ION PILLAT

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

www.digibuc.ro

PAGINI ALESE

SERIE NOUA No. 16

C. NEGRUZZI

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL

SOBIEȚKI ȘI ROMÂNII

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ

DE

ION PILLAT

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI

42316—941

www.digibuc.ro

NUVELA ISTORICĂ A LUI C. NEGRUZZI

A devenit un loc comun de a repeta că „Alexandru Lăpușneanul" rămâne cea mai bună nuvelă istorică din literatura noastră și un model nedepășit încă al genului. Toți criticii români, ca și istoricii noștri literari, au fost și sunt de acord spre a proclama excelența operei lui C. Negruzzi—și aceasta începând cu contimporanii autorului.

S'a lăudat, cu drept cuvânt, sobrietatea și puterea unei acțiuni al cărei interes nu scade o clipă și al cărui dramatism n'a putut fi egalat de nici una din piesele de teatru, pe care le-a inspirat. S'a insistat, cum se cuvine, asupra reliefului dat cu puține trăsături, dar de o minunată justețe, fiecărui personagiu din nuvelă, care trăește aevea în fața noastră și ne rămâne adânc înfipt în amintire, așa cum ni se întâmplă în viața reală. Ast-fel nu numai Alexandru Vodă, Vorniculu Moțoc și Doamna Ruxanda, protagoniștii principali, dar și Postelnicul Veveriță, Spătarul Spancioc, Stroici au fie-care o personalitate puternică și nu-i putem nici când confunda. S'a remarcat asemenea, de către comentatori, felul magistral cum C. Negruzzi se pricepe să caracterizeze reacțiunile psihologice, atât de specifice, ale mulțimii, în tabloul III—și cum, prin contrastul blândei apariții a Ruxandei și încercării sale mișcătoare de a îndupleca pe crudul ei soț, autorul reușește să facă și mai fioroasă scena măcelului boierilor ademeneți la ospăț și groaznica moarte a lui Moțoc. S'a pus în lumină

www.digibuc.ro

de mult —democratismul lui C. Negruzzi, care ia, vădit, partea țăranilor și a poporului împilat și jăcmănit de boieri. S'a atras atenția, din timp, asupra calităților neîntrecute de limbă și de stil, pe care le prezintă nuvela : un grai vânjos și neaoș, venit în linie dreaptă dela Cronicari, dar totuși lipsit de arhaisme greoaie și de acel colb de anticvariat, care supără adesea în nuvelele istorice ale lui Odobescu atât de datoare capodoperei lui Negruzzi ; un stil clar și direct, sugestiv întotdeauna, de o concisie împresionantă—de fapt un stil dramatic, în care dialogurile se țin lanț — ca în „Momentele" lui Caragiale. S'a pomenit, la locul lor, despre asemănările—nu în subiecte, ci mai mult în firea literară a ambilor autori—între C. Negruzzi și Prosper Mérimée : amândoi atât de clasici prin claritatea și sobrietatea acțiunii, prin importanța dată motivelor psihologice care condiționează desfășurarea dramei, prin oroarea de declamație bombastică—dar totuși romantici prin alegerea subiectelor și prin o oarecare atmosferă, a epocii, ce se desprinde din opera lor.

Aș vrea totuși să insist puțin asupra unui punct, nu fiindcă n'a fost și el luminat de critică, dar pentru că ne va da posibilitatea să pătrundem în esența artei lui C. Negruzzi : vreau să vorbesc de ceeace datorește autorul nostru Cronicarilor în desvoltarea acțiunii nuvelii sale istorice. S'ar vedea astfel, prin înseși episoadele și personagiile, adăogate sau șterse de Negruzzi, care sunt firele din care și-a urzit el capodopera.

Spațiul nu ne permite să o facem pentru câte și patru tablourile în care—ca în tot atâtea scurte acte dramatice—își împarte C. Negruzzi, firul acțiunii. Dar cititorul, dornic de

www.digibuc.ro

o analiză mai pătrunzătoare, va putea să o încerce, singur, consultând, la tabloul I : pentru întoarcerea Domnului, povestirea lui Ureche[1]) şi Neculai Costin[2]) ; la tabloul II : în ce priveşte caracterizarea domniei lui Lăpuşneanu, fie expunerea lui Ureche[3]), fie tot a lui N. Costin ; la tabloul IV : pentru moartea Lăpuşneanului, relatarea lui Ureche[4]) urmată de aproape de Negruzzi, care adaogă, dela sine, faptelor numai prezenţa dramatică, la căpătâiul muribundului, a vechilor săi duşmani : Spancioc şi Stroici. Să ne mulţumim pentru tabloul III, cel mai dinamic şi cel mai dramatic din toate—care înfăţişează scenele ospăţului, a măcelului boierilor de către lefegiii lui Lăpuşneanu şi a morţii luiMoţoc, sfâşiat de mulţime — să citâm pe Ureche[5]), Iată ce spune numai cronicarul : „Alexandru Vodă, dacă s'a curăţit de toată grija din afară şi şi-a adus pre Doamnă-Sa Ruxanda şi coconii din ţara Muntenească, a vrut să se curăţească şi de vrăjmaşii cei din casă, pre cari îşi prepuseşe el că pentru vicleşugurile lor fu scos din Domnia dintâi. Şi a învăţat în taină pre lefegii, ce a avut străini, de s'au supus în curtea Domnească, la Iaşi, într'o zi şi-a chemat pre obicei boierii la curte. Cari fără nicio grijă de primejdie ca aceia erau. Şi, dacă au intrat în curte, slujitorii, după învăţătura ce au avut, au închis porţile, şi, ca nişte lupi într'o turmă fără nici-un apărător, a intrat într'înşii de-i snopiau, şi-i junghiau, nu numai boieri, ci şi slujitori, nici îi alegea pre cei vinovaţi, ci unul ca altul îi punea sub sabie.

1. Vezi ed. Kogălniceanu, 1872, tom. I, pag. 219.
2. Idem., tom. I, pag. 446.
3. Idem., tom. I, pag. 206 - 9 şi 221.
4. Idem., tom. I, pag. 222.
5. Idem., tom. I, pag. 220.

www.digibuc.ro

Mulţi se vârau pre fereşti de cădeau afară de-şi frângeau picioarele. Şi au pierit 47 de boieri, fără altă curte ce nu s'a băgat în seamă. Şi aşa, după atâta nedumnezeire, îi părea că şi-a isbândit de la inimă".

De la început vedem cât de mare e originalitatea lui C. Negruzzi. Dacă el urmăreşte în genere liniile modelului său, el le însuflă în schimb o viaţă clocotitoare, dinamică şi plină de autentice accente dramatice. Pe canavaua bătrânească şi oarecum lirică a cronicarului („ca nişte lupi într'o turmă"... „îi snopiau" etc.) care se desfăşură pe un plan de poveste, unde motivele interne ne sunt arătate direct de către povestitor — C. Negruzzi suprapune drama sa, puternic motivată sufleteşte, dar a cărei fire psihologice reies, nu din spusele autorului, ci indirect, dar cu atât mai impresionant, din faptele personagiilor. Dealtminteri acolo, unde aceasta îi dă prilejul să reliefeze sau să concentreze acţiunea dramatizând-o, Negruzzi nu pregetă chiar să se depărteze de faptele istorice înseşi.

Astfel tot Ureche ne spune în cronica sa că după ce Tomşa fugise la Liov (Lemberg) în ţara leşească : „a trimis Craiul (Poloniei) pre sluga sa, pre Crasinski la Liov, de i-au tăiat capul Tomşii, a lui Moţoc Vornicul şi a lui Veveriţă Postelnicul şi a lui Spancioc Spătarul, şi i-au îngropat afară din târg la mânăstirea sfetei Onofrei" Nicolae Costin confirmă faptul şi adaogă : „şi Stroici a pierit atunci". Deci mai toţi protagoniştii dramei lui Negruzzi muriseră de mult. — Dar cât *mai reală* ne pare moartea lui Moţoc, aşa cum a *imaginat-o nuvelistul*, decât cum a *descris-o cronicarul*, căci în nuvelă această moarte, inventată din punctul de vedere al isto-

www.digibuc.ro

riei, e exactă din acel a necesităţilor artei şi a nevoilor psihologice ale acţiunii adevărate.

Tot aşa, cititorul va putea să-şi dea seamă uşor, recitind scena ospăţului sau a măcelului boierilor, de puterea talentului lui Negruzzi şi câtă viaţă autentică a ştiut el să scoată din acumularea detaliilor sugestive şi din concentrarea luminei asupra momentelor principale. Descrierea mişcărilor mulţimii şi reacţiilor sale, conduse nu de logică, ci de instinct şi patimă, ne duce cu gândul la minunatul tablou, asemănător ca vigoare, din drama istorică a lui Puşkin: „Boris Godunov"— cunoscută desigur de Negruzzi, încă dela Chişinău, unde întâlnise pe poet.

La fel, introducerea, în contrast, după o formulă scumpă teatrului romantic (a lui V. Hugo în special), a îngerului binelui (Ruxanda) în luptă cu demonul răului (Lăpuşneanul), aparţine tot lui C. Negruzzi.

Nuvela ne apare, astfel, faţă de cronicile timpului, ca o scenă filmată sonor şi, deci, dinamică şi vie — faţă de o fotografie, care prin natura ei rămâne statică şi mută. Pe drept cuvânt „Alexandru Lăpuşneanul" poate fi propus şi astăzi ca modelul cel mai reuşit al nuvelii istorice româneşti[1]).

Am reprodus în această ediţie şi : „Sobieţki şi Românii", aşa cum alături de un tablou de preţ, aşezi o schiţă a maestrului, ca să se înţeleagă şi mai bine tainele artei sale.

Ion Pillat

[1]) Cititorul, dornic de mai mult, va putea recurge cu folos la capitolele respective din *Istoria literaturii române* a lui **N. Iorga** sau a lui **Ov. Densuşianu**, şi mai ales, la foarte utila monografie închinată lui *C. Negruzzi* de dl. **E. Lovinescu**, care a scos acum câţiva ani o bună ediţie a „*Fragmentelor Istorice*", precum şi la excelenta ediţie, comentată de D-şoara **V. Ghiacioiu**, de la „Scrisul Românesc", din Craiova,

www.digibuc.ro

MĂRTURIA UNUI CONTIMPORAN [1])

— V. ALECSANDRI DESPRE C. NEGRUZZI —

Crescut în țară sub privigherea părintelui său, el[2]) își desvoltă spiritul, își înmulți cunoștințile prin cetirea autorilor clasici, atât elini cât și francezi și de la sine se înfrăți cu școala romantică, a căreia șef era Victor Hugo. O oprire destul de lungă în Basarabia și Rusia de sud punându-l în relație cu vestitul poet Pușkin, gustul său pentru literatura modernă se afirmă încă mai mult și, ca prin un efect magic, el se trezi deodată cu o avere bogată de idei noui, de poezii armonioase și de stil curat românesc. Avea sărmanul o comoară și nu se putea bucura de a o împărți cu nimeni, căci împrejurul său nimeni nu era în stare să o prețuiască la adevărata ei valoare.

Efect curios al legii de contrasturi ! efect natural al sistemului de opresie ! Pe când stilul general arlechinat[3]) cu grecismuri, slavonismuri, francismuri, mirosia a biurocrație, modelându-se pe fraza stereotipă de: *așa precum* și *în urma celor mai sus pomenite*; pe când poezia lâncezia în versuri trăgănate de 16 picioare și

---

1. Citat din *Prefața lui V. Alecsandri* la *„Scrierile lui Costache Negruzzi"*. Socec, 1872—75.
2. C. Negruzzi.
3. Impeticit cu haina pestriță a lui Arlechino personagiu burlesc din Comedia italiană.

www.digibuc.ro

şchiopăta sub forma de ode linguşitoare către ministru, domn şi împărat, C. Negruzzi traducea cu o măestrie artistică *baladele lui V. Hugo*, şi minunata poezie a lui Puşkin: *Şalul Negru*. Limba lui era corectă, versificarea armonioasă şi traducerea demnă de original.

Pe când clerul ţinea într'o mână discul drăgălaş şi în cealaltă fulgerele afuriseniei, C. Negruzzi îndrăsnia a scrie pe *Tudorică, jucătorul de cărţi*[1]) şi să traducă în colaborare cu A. Donici *Satirele prinţului Antioh Cantemir*, în care se găsesc pasagiuri ca următorul:

De vrei să fii Episcop, c'o mantie vărgată
Înfăşură-ţi trufia, îţi pune lanţ de aur,
Sub mitră strălucită ascunde-ţi capul tău
Şi sub o barbă lungă stomahul îmbuibat,
Diaconul să meargă cu cârja înainte.
Te'ntinde 'ntr'o caretă şi tot blagosloveşte
In dreapta şi în stânga, când eşti plin de venin, etc.

Pe când tradiţiile istorice căzuseră în uitare şi faptele glorioase ale strămoşilor noştri se perdeau în întunericul ignoranţei, C. Negruzzi avu nobila dorinţă de a deştepta simţul naţional prin poemul istoric: *Aprodul Purice*. Acest mic poem cuprinde tablouri de o rară frumuseţă şi se deosebeşte atât prin armonia versurilor cât şi prin o energie de stil necunoscută încă până la dânsul. Inceputul e pastoral şi încântător:

Ciocârlia cea voioasă prin văzduh se legăna
Si'nturnarea primăverii cu dulci ciripiri serba,
Plugarul cu hărnicie s'apucase de arat, etc.

Iar cu cât poetul intră mai afund în sujetul

1. *Dacia literară*, în care a apărut această nuvelă. a fost suspendată dupa reclamarea clerului si C. Negruzzi a fost exilat. (V. Alecsandri). — Pentru textul nuvelii vezi „*Pagini Alese*", No. 10.

www.digibuc.ro

său, versul devine oţelit şi, când descrie lupta de pe malul Siretului între ostaşii lui Ştefan Vodă şi armia ungurească a lui Hroiot, poemul ajunge la înălţimea epică. In acel pasagiu, poezia descriptivă produce efecte de minune în ochii şi în auzul cetitorilor prin nechezarea cailor, prin zingânitul armelor şi, mai ales, prin eroismul Domnului. Se cunoaşte că nu fără intenţie Negruzzi colora atât de viu tabloul său ; lui îi plăcea să puie în faţa tronului imaginea sublimă a lui Ştefan ca un constrast amar ; îi plăcea să arate boierilor degeneraţi din timpul său cum erau acei de pe timpurile vitejiei, care, în loc de a trăi în trândăvie, ştiau să moară cu sabia în mână pentru apărarea ţării. *Aprodul Purice* a fost o palmă dată de trecutul glorios prezentului mişelit.

Pe când palatul domnesc era considerat ca un soi de templu, iar Domnul ca un soi de Budha nefailibil, C. Negruzzi avea curajul a scoate la lumină imaginea cruntă a lui *Alexandru Lăpuşneanul* şi a spune boierilor un mare adevăr : „*Poporul e mai puternic decât boierimea* !"

Proşti dar mulţi ! răspunde Lăpuşneanul vornicului Moţoc, în scena măcelului din palat, atunci când poporul adunat la poarta Curţii striga : *capul lui Moţoc vrem* ! Acel răspuns al Domnului : *Proşti dar mulţi* ! cuprindea în trei cuvinte o adevărată revoluţie socială. Prin urmare, novela istorică fu rău văzută la palat, rău primită de boieri ; însă ea îşi dobândi pe loc rangul cel mai înalt în literatura română şi va rămâne totdeauna un model perfect de stil, de limbă frumoasă, de creaţie dramatică şi de o neconstestată originalitate.

Nu mai enumăr celelalte *păcate ale tinereţelor*[1])

1. Vezi No, 10 din „*Pagini Alese*",

www.digibuc.ro

toate spirituale, atrăgătoare şi plăcute ca păcatul, însă voi declara fără nici o părtinire de veche amicie, că valoarea scrierilor lui C. Negruzzi, mare prin calităţile lor, se măreşte, în proporţie colosală, când gândirea mea se rapoartă la timpul de sterilitate, în care ele au fost produse. In anii de secetă, rodurile copacilor sunt mai cu seamă preţioase.

Bagajul literar al lui Negruzzi este mai puţin voluminos, precum a fost şi acel al lui *Prosper Mérimée* în Franţa, însă câştigă în calitate ce-i lipseşte în cătime. El zicea : „*mai bine vreu un armăsar arăpesc decât o herghelie tătărască*, şi : *decât un câmp de măcieşi mai bine un singur trandafir*". Avea multă dreptate şi zicea un mare adevăr în limbagiul său original, căci mai bucuroşi să fim de a poseda în bibliotecă un singur din *păcatele* lui Negruzzi, decât o sută de tomuri a unor literaţi păcătoşi.

Am asemănat pe Negruzzi cu Mérimée în privirea cătimii operelor, acea asemănare o găsim şi în natura talentului şi chiar a spiritului lor. Amândoi aveau condeie de oţel mlădios, cu care ştiau a cizela foarte fin limba, de care se serveau. Ei aveau deopotrivă simţul estetic în producerile lor şi posedau acelaş farmec de naraţie. Orice întâmplare zilnică, orice istorioară cât de neînsemnată, Negruzzi ştia să o prezinte sub forme interesante, şi atât convorbirea lui variată, cât şi tactul purtării, modestia şi blândeţea carcaterului său, l'au făcut a fi mult simpatic contimporanilor săi.

Ca om politic, deşi rolul său nu a fost însemnat, e de ajuns să amintim aici, că, fiind deputat sub Domnia lui Sturdza Vodă, el a fost exilat de două ori la moşia sa, Trifeştii, de pe malul Prutului, pentru *crimul neertat* că avea idei liberale şi făcea opoziţie guvernului.

www.digibuc.ro

Insă și diversele posturi ce a ocupat, dela simplu *diac de Visterie*,—post în care intrau întâiu feciorii de boieri pe atunci,—până la postul de Ministru de Finanțe, și cariera politică, erau contrare gustului și tendințelor sale literare. In nămolul de dele, adunate împrejurul lui de șicana proceselor, în mijlocul lucrărilor seci de cancelarie, la care a fost condamnat o mare parte din viață, el găsea timp a comite plăcute *păcate*, colaborând la toate foile ce se iveau pe orizontul literar: *Curierul de ambe sexe* al lui Heliad, *Albina* lui Asachi, *Alăuta românească*, *Dacia* lui Kogălniceanu, *Progresul*, *România literară* a lui Alecsandri, *Lumina* lui Hajdău, și chiar *Convorbirile literare*, s'au ornat cu mărgăritare ieșite din șiragul său. Insuși repertoriul teatrului național se îmbogăți cu două piese originale: *Doi țărani și cinci cârlani* și *Muza dela Burdujeni*, această muză a rămas un tip în panorama noastră socială. Așa dar, ca membru al societății, C. Negruzzi a fost o individualitate marcantă printre contimporanii săi.

Ca om politic, a fost liberal într'un timp unde liberalismul era periculos, căci îl amenința exilul.

Ca om de litere, a fost, este încă și va fi mult timp în fruntea prozatorilor Români [1]).

Mircești, Ghenar, 1872.

---

1. Pentru viața și opera lui C. Negruzzi a se consulta și studiul introductiv, cu notita biografică și bibliografică, din *No. 10* al „*Paginilor Alese*": „Cum am învatat Românește" „Scrisori", ș. a.

www.digibuc.ro

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL

1564—1569

I

Daeă voi nu mă vreți, eu vă vreau...

Iacob Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, isbutise a lua oști turcești și se înturna acum să-și goniască pe răpitorul Tomșa, și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n'ar fi fost vândut de boieri. Intrase în Moldova, întovărășit de șapte mii Spahii și de vre-o trei mii oaste de strânsură. Insă, pe lângă aceste, avea porunci împărătești către Hanul Tătarilor Nogai, ca să-i dea oricât ajutor de oaste ce va cere.

Lăpușneanul mergea alături cu Vornicul Bogdan, amândoi călări pe armăsari turcești și înarmați din cap până în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, isbândi-vom oare?

— Să nu te îndoiești, Măria Ta, răspunse curtezanul, țara geme sub asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune, cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai

www.digibuc.ro

lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că Măria Ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să dee Dumnezeu să n'am nevoie a face ceeace a făcut Mircea Vodă la Munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pe boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.

— Aceasta rămâne la înalta înțelepciune a Măriei Tale.

Vorbind așa au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un Aprod apropiindu-se, niște boieri, sosind acum, cer voie să se înfățișeze la Măria Ta.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședea, înconjurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștia erau Vornicul Moțoc, Postelnicul Veveriță, Spătarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru Vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala după obicei.

— Bine ați venit boieri, zise acesta silindu-se a zâmbi.

— Să fii Măria Ta sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s'o mântui; știu că țara m'așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuești, Măria Ta, zise Moțoc, țara este liniștită, și poate că Măria Ta a auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar armăsar. Pentru aceea obștia ne-a trimes pe noi, să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și Măria Ta să te întorci înapoi că...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răs-

www.digibuc.ro

punse Lăpușneanul, ai cărui ochi scânteiară ca un fulger și, dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pe voi, și voi merge ori cu voia ori fără voia voastră. Să mă întorc? Mai de grabă își va întoarce Dunărea cursul îndărăt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțeleg? [1])

— Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărîți a pribegi la Unguri, la Leși și la Munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști străine, și vai de biata țară, când vom avea războaie între noi, și poate și Măriei Tale nu-i va fi bine, pentrucă Domnul Ștefan Tomșa...

— Tomșa! El te-a învățat a vorbi cu atâta dârzie? Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfarâm măselele din gură cu buzduganul acesta, zise apucând măciuca de aramă din mâna lui Bogdan. Ticălosul acela de Tomșa v'a învățat?...

— Ticălos nu poate fi acel ce s'a învrednicit a se numi Unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

— Au doar nu sunt și eu Unsul lui Dumnezeu? au doar nu mi-ați jurat și mie credință când eram numai Stolnicul Petre? Nu m'ați ales voi? Cum a fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s'a întors dela ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Râdea; mușchii i se suciau în râsul acesta și ochii lui hojma [2]) clipiau.

— Cu voia Măriei Tale, zise Stroici, vedem că moșia [3]) noastră a să cadă de isnoavă [4]) în călcarea păgânilor. Când astă negură de Turci

---

1. Miron Costin.
2. In toate părțile.
3. Patria.
4. Va cădea din nou.

www.digibuc.ro

va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni Măria Ta?

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni, ce aduci cu Măria Ta? adăugă Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor, pe care-i jupuiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar a venit vremea ca să vă mulg și eu pe voi. Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v'a trimis, ca să se feriască să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanele lui surle, și din pielea lui căptușeală dobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanu.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc căzând în genunchi, nu ne pedepsi pe noi după fără-de-legile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean[1]), adă-ți aminte de zisa scripturii și iartă greșiților tăi! Cruță pe biata țară, Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vino cu câți Moldoveni ai pe lângă Măria Ta, și noi chizeșuim că un fir de păr nu se va clăti din capul Înălțimii tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom ridica țara în picioare, vom ridica slugile și vecinii noștri. Increde-te în noi!

— Să mă încred în voi? zise Lăpușneanu, înțelegând planul lui. Pesemne gândești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba?" Pesemne nu vă cunosc eu, și pe tine mai vârtos? Nu știu că, fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m'au biruit, m'ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încai niciodată nu s'a ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iu-

1. Patriot.

www.digibuc.ro

bire de moşie; îmi place a privi sumeţia lui, pe care nu se sileşte a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaşte încă pe oameni, nu ştie ce este îmbunarea şi minciuna; lui i se par că toate păsările ce sboară se mânâncă. Dar tu, Moţoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toţi domnii, ai vândut pe Despot, m'ai vândut pe mine, vei vinde şi pe Tomşa; spune-mi, n'aş fi un nătărău de frunte, când m'aş încrede în tine? Eu te iert însă, că ai îndrăsnit a crede că iar mă vei putea înşela, şi îţi făgăduesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruţa, căci îmi eşti trebuitor, ca să mă mai uşurezi de blestemurile norodului. Sunt alţi trântori, de care trebuie curăţit stupul.

Moţoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să muşte, linge mâna care-l bate. El era mulţumit de făgăduinţa ce câştigase; ştia că Alexandru Vodă o să aibă nevoie de un intrigant, precum era el. Deputaţii erau porunciţi de [1]) Tomşa, ca, neputând înturna pe Lăpuşneanu din cale, să-şi urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe şi dare de bani, să mijlocească mazilia [2]) lui. Dar văzând că el venia cu însăşi învoirea Porţii; pe de alta sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomşa, cerură voie să rămână a-l întovărăşi. Acesta era planul lui Moţoc, ca să se poată lipi de Lăpuşneanu. Voia li se dete.

II.

Ai să dai samă Doamnă!...

Tomşa, nesimţindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia, şi Lăpuşneanu nu întâlnise

1. Aveau poruncă dela
2. Exilarea.

www.digibuc.ro

nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindeni îl întâmpina cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întâia lui Domnie, în care el nu avusese vreme a-și desvălui urîtul caracter.

Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți : știau că norodul îi urăște, și pe Domn că nu-i iubește.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să umple cu lemne toate cetățile Moldovei, afară de Hotin, și le arse, vrând să strice prin aceasta azilul nemulțumiților cari de multeori, sub adăpostul zidurilor acestora, urziau comploturi și aţâţau revolte. Ca să sece influența boierilor și să stârpească cuiburile feudalității, îi despuie de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corumpe pe norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omora din când în când. La cea mai mică greșală dregătorească, la cea mai mică plângere ce i se arăta, capul vinovatului se spânzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui, adevărate sau plăsmuite, și el nu apuca să putrezească, când alt cap îi lua locul.

Nimeni nu îndrăsnia a grăi împotriva lui, cu cât mai vârtos a lucra ceva. O gvardie numeroasă de lefegii Albanezi, Sârbi, Unguri, isgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăparea lângă Alexandru, care, plătindu-i bine, îi avea hărăziți [1]); iar oștile moldovene, sub căpitani creiature a lui, le ținea pe margini ; slobozind însă pe ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin număr.

Într'o zi el se primbla singur prin sala pala-

1. Devotați.

www.digibuc.ro

tului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moţoc care intrase iar în favor, şi care ieşia, după ce îi înfăţişase planul unei nouă contribuţii. Se părea neastâmpărat, vorbia singur şi se cunoştea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, când, o uşă lăturalnică deschizându-se, lăsă să între Doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petru Rareş, care—zice cronica—cu multă jale şi mâhnire a tuturor s'a îngropat în Sf. Mănăstire Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vârstă, sub tutoratul a doi fraţi mai mari, Iliaş şi Ştefan. Iliaş, urmând în tronul părintelui său, după o scurtă şi desfrânată Domnie, se duse la Constantinopol, unde îmbrăţoşă mahometismul, şi în locul lui se sui Ştefan. Acesta fu mai rău decât fratele său; începu a sili pe străini şi pe catolici a-şi lepăda religia, şi multe familii bogate, ce se locuiseră în ţară, pribegiră din pricina aceasta, aducând sărăcie pământului şi cădere negoţului. Boierii, care, cei mai mulţi, erau încuscriţi cu Polonii şi Ungurii, se supărară, şi, corespunzându-se cu boierii pribegi, hotărîră peirea lui. Poate ar mai fi întârziat a-şi pune în lucrare planul, dacă desfrânarea lui nu l-ar fi grăbit. *Nu hălăduia de răul lui nici o jupâneasă, dacă era frumoasă,* zice Cronicarul în naivitatea sa. Intr'o zi, când se afla la Ţuţora, ne mai aşteptând sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dânsul, ca să nu-l scape, au tăiat frânghiile cortului sub care el şedea, şi dând năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareş, şi pe dânsa boierii ucigaşi o hotărîseră a fi soţia unui oarecărui numit Jolde, pe care ei îl aleseseră de Domn. Dar Lăpuşneanul, ales de boierii pribegi, întâmpinând pe Joldea,

www.digibuc.ro

îl birui, și, prinzându-l îi tăe nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care viia[1]) încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pe fiica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte a biruitorului.

Când intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unei soții, fiice și surori de Domn.

Peste zobonul[2]) de stofă aurită purta un benișel de felendreș[3]) albastru, blănit cu samur, a căruia mânece atârnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur ce se încheia cu mari paftale de matostat, împrejurate cu pietre scumpe; iar pe grumazii ei atârna o salbă de multe șiruri de mărgăritar. Șlicul[4]) de samur, pus cam într'o parte, era împodobit cu un surguci[5]) alb, și sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atunci, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Figura ei avea acea frumusețe, care făcea odinioară vestite pe femeile României și care se găsește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tânjitoare, ca floarea expusă arșiței soarelui, ce nu are nimic s'o umbriască. Ea văzuse murind pe părinții săi, privise pe un frate lepădându-și religia și pe celalt ucis; și mai întâi hotărîtă de obștie a fi soția lui Jolde (pe care nici îl știa), acum fusese silită de aceiași obștie, care dispoza de inima ei fără a o mai întreba, a da mâna lui Alexandru Vodă, pe care, cinstindu-l și supuindu-i-se ca unui băr-

1. Trăia.
2. O haină lungă deschisă dinainte.
3. Catifea.
4. Căciulița.
5. Penaj.

www.digibuc.ro

bat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cât de puţină simţire omenească.

Apropiindu-se, se plecă şi-i sărută mâna. Lăpuşneanul o apucă de mijloc şi, ridicând-o ca pe o pană, o puse pe genunchii săi.

Ce veste, frumoasa mea Doamnă? zise el. sărutând-o pe frunte. Ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ţi lăsa fusele? Cine te-a trezit aşa de dimineaţă?

— Lacrimile jupâneselor văduve care se varsă la uşa mea şi care strigă răsplătire la Domnul Hristos şi la Sfânta Născătoare, pentru sângele care verşi.

Lăpuşneanul, posomorîndu-se, desfăcu braţele; Ruxanda căzu la picioarele lui.

— O, bunul meu Domn! viteazul meu soţ! urma ea, destul! Ajungă atâta sânge vărsat, atâtea văduvii, atâţia sărmani![1]). Gândeşte că Măria Ta eşti prea puternic şi că nişte săraci boieri nu-ţi pot strica. Ce-ţi lipseşteMăriei Tale? N'ai cu nimeni războiu; ţara este liniştită şi supusă. Eu, Dumnezeu ştie cât te iubesc! şi copiii Măriei Tale sunt frumoşi şi tineri. Judecă, că după viaţă este şi moarte, şi că Măria Ta eşti muritor şi ai să dai sama! Pentrucă cu mănăstirile, nu se răscumpără sângele, ci mai ales ispiteşti şi înfrunţi pe Dumnezeu, socotind că, făcând biserici, îl poţi împăca, şi...

— Muiere nesocotită! strigă Lăpuşneanul, sărind drept în picioare, şi mâna lui prin deprindere se rezemă pe junghiul[2]) din cingătoarea sa; dar îndată, stăpânindu-se, se plecă, şi ridicând pe Ruxanda de jos:

---

1. Orfani.

2. Un cuţit al cărui mâner se ascundea în teacă şi care slujea spre înjunghierea duşmanului învins.

www.digibuc.ro

— Doamna mea ! îi zise, să nu-ţi mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău nu ştiu ce se poate întâmpla. Mulţămeşte Sfântului mare mucenic Dimitrie isvorîtorul de mir, al cărui hram se prăznueşte la biserica ce noi i-am făcut la Pângăraţi, că ne-a oprit de a face un păcat, aducându-ne aminte că eşti mama copiilor noştri.

— De aş şti că mă vei şi omorî, nu pot să tac. Eri, când voiam să intru, o jupânească cu cinci copii s'a aruncat înaintea rădvanului meu[1]) şi m'a oprit arătându-mi un cap ţintuit în poarta curţii. Ai să dai sama, Doamnă ! îmi zise, că laşi pe bărbatul tău să ne taie părinţii, bărbaţii şi fraţii. Uită-te Doamnă, acesta-i tatăl copiiilor acestora, care au rămas săraci ! Uită-te ! — şi îmi arăta capul sângeros, şi capul se uita la mine grozav ! — Ah ! Stăpâne ! de atunci neîncetat văd capu-acela şi mi-e tot frică ! Nu pot să mă odihnesc !

— Şi ce vrei ? întrebă Lăpuşneanul zâmbind.

— Vreau să nu mai verşi sânge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiate, că sare inima din mine...

— Iţi făgăduesc, că de poimâine nu vei mai vedea, răspunse Alexandru Vodă ; şi mâine îţi voi da un leac de frică.

— Cum ? Ce vrei să zici ?

— Mâine vei vedea. Acum, dragă Doamnă, du-te de-ţi vezi copiii, şi caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine şi pune la cale să ne gătiască un ospăţ, căci mâine dau masă mare boierilor.

Doamna Ruxanda ieşi, după ce iarăşi îi sărută mâna. Bărbatul său o petrecu până la uşe.

---

1. Un fel de caretă aşezată pe arcuri.

www.digibuc.ro

— Ei ! pus-ai toate la cale, întrebă el, viind grabnic către Armaşul său, care intrase atunci.
— Tot este gata.
— Dar oare vor veni ?
— Vor veni.

III.

Capul lui Moţoc vrem...

De cu sară se făcuse de ştire tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la Mitropolie, unde era să fie şi Domnul, ca să asculte Liturghia şi apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru Vodă, sfânta slujbă începuse şi boierii erau toţi adunaţi.

Impotriva obiceiului său, Lăpuşneanul în ziua aceea era îmbrăcat în toată pompa domnească. Purta coroana Paleologilor şi, peste dulama poloneză de catifea stacojie, avea cabaniţa turcească. Nici o armă nu avea alta decât un mic junghiu cu prăsele de aur ; iar printre bumbii dulămii se zăria o zea de sârmă.

După ce a ascultat sfânta slujbă, s'a coborît din strană, s'a închinat pe la icoane, şi apropiindu-se de racla[1]) Sf. Ioan cel nou, s'a plecat cu mare smerenie, şi a sărutat moaştele Sfântului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la faţă, şi că racla Sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăşi în strană, se întoarnă către boieri şi zise :

„Boieri dumneavoastră ! Dela venirea mea cu a doua domnie şi până astăzi, am arătat asprime către mulţi ; m'am arătat cumplit, rău, vărsând

1. Cosciugul.

www.digibuc.ro

sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m'a silit numai dorința de a vedea contenind gâlcevirile și vânzările unora și altora, cari țintiau la risipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor pentrucă zice Mântuitorul: *Bate-voi Păstorul, și se vor împrăștia oile.*

„Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentrucă aceasta este una din cele zece porunci: *să iubești pe aproapele tău ca însuți pe tine*, și să ne iertăm unii pre alții, pentrucă suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos—își făcu cruce—să ne ierte nouă greșalele noastre, precum iertăm și noi greșiților noștri".

Sfârșind această deșănțată cuvântare, merse în mijlocul bisericii, și după ce se închină iarăși, se întură spre norod în față, în dreapta, și în stânga zicând: Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră.

„Dumnezeu să te ierte, Măria Ta"! răspunseră toți, afară de doi juni boieri ce stau gânditori, rezemați de un mormânt lângă ușă, însă nimeni nu li-a luat sama.

Lăpușneanul ieși din Biserică, poftind pe boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecând, se întură la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pe Alexandru Vodă.

— Te sfătuesc să nu te duci astăzi la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Aceștia erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că Domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de

www.digibuc.ro

o schimbare ce le da nădejde, că vor putea ocupa iarăşi posturi, ca să adune noui avuţii din sudoarea ţăranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aştepta vreun bine, nici prepunea vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru Vodă; cârtia numai asupra ministrului său Moţoc, care întrebuinţa creditul ce avea la Domn, spre impilarea gloatei. Căci deşi erau necontenite jalbele obştei pentru jefuirile lui Moţoc, Lăpuşneanul sau nu le răspundea sau nu le asculta.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărăşiţi fiecare de câte două-trei slugi. Luau sama însă că curtea era plină de Lefegii înarmaţi şi că patru tunuri stau îndreptate spre poartă; dar socotiau că sunt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că-şi prepuneau vreo cursă, dar odată intrând, nu se mai puteau înturna, căci porţile erau străjuite şi păzitorii porunciţi a nu lăsa să iasă nimeni.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpuşneanul se puse în capul mesei, având în dreapta pe logofătul Trotuşan şi în stânga pe vornicul Moţoc. Începută a zice[1]) din surle şi bucatele se aduseră pe masă.

In Moldova, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăţ se cuprindea din câteva feluri de bucate. După borşul polonez, veniau mâncări greceşti fierte cu verdeţuri, care plutiau în unt; apoi pilaful turcesc şi, în sfârşit, fritpurile cosmopolite. Pânza mesei şi şervetele erau de filaliu[2])

1. A cânta.
2. O ţesătură foarte subţire.

www.digibuc.ro

țesute în casă. Tipsiile, pe care aduceau bucatele, talgerile și paharele erau de argint. Pe lângă perete stau așezate în rând, mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnari, și la spatele fiecărui boier *dvoria*[1]) câte o slugă care *dregea*[2]). Toate aceste slugi erau înarmate.

In curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei boloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începură a se înfierbânta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pe Domn cu vivate sgomotoase, la care răspundeau Lefegiii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula dela masă când Veveriță ridică paharul și, închinând, zise: Să trăești întru mulți ani, MăriaTa! să stăpânești țara în pace, și Milostivul Dumnezeu să te întăriască în gândul ce ai pus de a nu mai strica pe boieri, și a bântui norodul...

N'apucă să sfârșiască, căci, buzduganul Armașului lovindu-l drept în frunte, îl doborî la pământ.

— A! voi ocărîți pe Domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi! In minut toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțând junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de Lefegii, intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luase pe Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privia măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc silindu-se a râde, ca să placă stăpânului, simția părul sburlindu-i-se pe cap și dinții săi clăn-

1. Slujia.
2. Vărsa vinul în pahare.

www.digibuc.ro

ţănind. Şi, cu adevărat,era groază a privi această scenă sângeroasă. Inchipuiască-şi cineva într'o sală de cinci stânjeni lungă şi de patru lată, o sută şi mai mulţi oameni ucigaşi şi hotărîţi spre ucidere, călăi şi osândiţi, luptându-se unii cu furia desnădejdii şi alţii cu aprinderea beţiei. Boierii, neavând nici o grije, suprinşi mişeleşte pe din dos, fără arme, căzeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni muriau făcându-şi cruce; mulţi însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesei, se făceau arme în mâna lor; unii, deşi răniţi, se încleştau cu furie de gâtul ucigaşilor şi, nesocotind ranele ce le primiau, îi strângeau până îi înnăduşiau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, îşi vindea scump vieaţa.

Mulţi Lefegii pieriră, dar, în sfârşit, nu mai rămase nici un boier viu. Patruzeci şi şapte de trupuri zăceau pe parchet! In lupta şi trânta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră şi vinul, amestecat cu sânge, făcuse o baltă pe lespezile sălei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără veste de soldaţi, plecară de fugă. Puţini care scăpară cu viaţă, apucând a sări peste ziduri, dase alarmă pe la casele boierilor; şi învitând pe alte slugi şi oameni boiereşti burzuluiseră norodul, şi tot oraşul alergase la poarta curţii, pe care începuse a o tăia cu securile. Ostaşii, ameţiţi de beţie, făceau numai o slabă împotrivire. Gloata se întărâta din mult în mai mult.

Lăpuşneanul, pe care îl înştiinţase de pornirea norodului, trimise pe Armaş să-i întrebe ce vor şi ce cer? Armaşiul eşi.

— Ei, vornice Moţoace, zise apoi, întorcându-se spre acesta, spune, n'am făcut bine că

www.digibuc.ro

m'am mântui de răii aceştia şi am scăpat ţara de aşa râie?

— Măria Ta, ai urmat cu mare înţelepciune, răspunse mârşavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuesc pe Măria Ta la aceasta, dar văd că înţelepciunea Măriei Tale a apucat mai 'nainte, şi ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... era să...

— Văd că Armaşul întârzie, zise Lăpuşneanul, curmând pe Moţoc, care se învălmăşia în vorbă. Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceia. Ha, cum socoţi şi dumneata? — Aşa, aşa, să-i împroaşte cu tunurile; nu-i vreo pagubă c'or muri câteva sute de mojici, de vreme ce au pierit atâţia boieri. Da, să-i omoare de istov[1]).

— Mă aşteptam s'aud asemenea răspuns, zise cu oţerire Lăpuşneanul, dar să vedem întâi ce vor.

In vremea aceasta, Armaşul se suie pe poarta curţii şi, făcând semn, strigă: Oameni buni! Măria Sa Vodă întreabă ce vreţi şi ce cereţi? şi pentru ce aţi venit aşa cu *zurba*?

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aştepta la asemenea întrebare. Venise fără să ştie pentru ce a venit şi ce vrea. Incepu a se strânge în cete, cete, şi a se întreba unii pe alţii ce să ceară. In sfârşit începură a striga:

— Să micşoreze dăjdiile! — Să nu ne zapciească!

— Să nu ne mai împliniască! — Să nu ne mai jefuiască!

— Am rămas săraci! — N'avem bani! — Ni i-au luat toţi Moţoc! — Moţoc! Moţoc! — El ne beleşte şi ne pradă! — El sfătueşte pe Vodă! — Să moară!

1. Cu totul.

www.digibuc.ro

Moţoc să moară ! Capul lui Moţoc vrem !

Acest din urmă cuvânt, găsind un ecou în toate inimile, fu ca o scânteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas, şi acest glas striga : capul lui Moţoc vrem !

— Ce cer ? întrebă Lăpuşneanul, văzând pe Armaş intrând.

— Capul Vornicului Moţoc, răspunse.

— Cum ? ce ? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un şerpe ; n'ai auzit bine, fârtate ! vrei să şugueşti, dar nu-i vreme de şagă. Ce vorbe sunt aceste ? Ce să facă cu capul meu ? Iţi spun că eşti surd ; n'ai auzit bine !

— Ba foarte bine, zise Alexandru Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

In adevăr, ostaşii ne mai împotrivindu-se, norodul începuse a se căţăra pe ziduri, de unde striga în gura mare : Să ne dea pe Moţoc ! Capul lui Moţoc vrem !

— Oh ! păcătosul de mine ! strigă ticălosul. Maică prea curată Fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc !

„Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora ? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta, şi mă jur să fac o Biserică, să postesc cât voi mai avea zile, să ferec cu argint Icoana ta cea făcătoare de minuni dela Mănăstirea Neamţului !...

„Da milostive Doamne, nu-i asculta pe nişte proşti, pe nişte mojici. Pune să dea cu tunurile într'înşii !... Să moară toţi ! Eu sunt un boier mare ; ei sunt nişte proşti !

— Proşti, dar mulţi, răspunse Lăpuşneanul cu sânge rece ; să omor o mulţime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat ? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moşiei[1]) dumitale,

1. Ţării.

www.digibuc.ro

cum ziceai însuți, când îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele[1]), și mai pe urmă lăsându-mă și trecând în partea Tomșii.

— Oh ! nenorocitul de mine ! strigă Moțoc smulgându-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Incai lăsa-ți-mă să mă duc să-mi pun casa la cale ! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei ! Lăsați-mă să mă spovedesc ! Și plângea, și țipa, și suspina.

— Destul ! strigă Lăpușneanu, nu te mai boci ca o muiere ! Fii român verde. Ce să te mai spovedești ? Ce ai să spui duhovnicului ? Că ești un tâlhar și un vânzător ? Asta o știe toată Moldova. Haide ! luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că în acest fel plătește Alexandru Vodă celor ce pradă țara.

Indată Armașul și Căpitanul de Lefegii începură a-l târî. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrând să se împotrivească ; dar ce puteau bătrânele lui mâni împotriva celor patru brațe sdravene, care-l trăgeau ! Vrea să se sprijiniască în picioare, dar se împiedica de trupurile confraților săi, și luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi. In sfârșit puterile îi slăbiră și sateliții tiranului, ducându'l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele hidrei acesteia cu multe capete, care într'o clipă îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru Vodă, la cei ce pradă țara ! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască Măria Sa Vodă ! răspunse

1. Generał ungur.

www.digibuc.ro

gloata. Şi mulţumindu-se de astă jertfă, se împrăştiă.

In vreme ce nenorocitul Moţoc pieria în acest fel, Lăpuşneanul porunci să ridice masa şi să strângă tacâmurile; apoi puse să reteze capetele ucişilor şi trupurile le aruncă pe fereastră. După aceia, luând capetele, le aşează în mijlocul mesei, pe încet şi cu rânduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt şi pe ale celor mai mari deasupra, după neam şi după ranguri, până ce făcu o piramidă de patruzeci şi şapte căpăţâni, vârful căreia se încheia prin capul unui Logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o uşă lăturalnică, trase zăvorul şi drugul de lemn, care o închidea, şi intră în apartamentul Doamnei

Dela începutul tragediei acesteia, Doamna Ruxanda, neştiind nimic de cele ce se petreceau, era îngrijată. Ea nu putea afla pricina sgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieşiau din apartamentul lor, şi slujnicile nu puteau a se risca în mijlocul unei oştimi ce nu cunoştea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăsneaţă, ieşind, auzise vorbă că este zurbă asupra lui Vodă, şi adusese această veste stăpânei sale.

Buna Doamnă, temându-se de furia norodului, era speriată şi când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea Icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicii Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ţi-am făgăduit, ţi-am găsit un leac de frică. Vino cu mine, Doamnă.

— Dar ce ţipete, ce strigări se auziau?

— Nimic. Slujitorii s'au luat la sfadă, dar s'au liniştit. Zicând aceste, luă pe Ruxanda de mână şi o duse în sală.

www.digibuc.ro

Intru vederea grozavei privelişti, ea slobozi un ţipăt straşnic şi leşină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpuşneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Şi luând-o în braţe, o duse în apartementele ei. Apoi, înturnându-se iarăşi în sală, găsi pe Căpitanul de Lefegii şi pe Armaşul aşteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile câinilor acestora, iar titvele lor să le înşiri pe zid, zise Lefegiului. Iar tu, adresându-se către Armaş, să-mi pui mâna pe Spancioc şi pe Stroici.

Insă Stroici şi Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonacii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneţi celui ce v'a trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea până a nu muri!

IV.

De mă voiu scula, pre mulţi am să popesc şi eu.

Patru ani trecuseră dela scena aceasta, în vremea cărora Alexandru Vodă, credincios făgăduinţii ce dase Doamnei Ruxandei, nu mai tăiase nici un boier. Dar pentruca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omeneşti, născoci feluri de schingiuiri.

Scotea ochi, tăia nasuri, ciuntia şi seca pe care avea prepus; însă prepusurile lui erau părelnice, căci nimeni nu mai cuteza a cârti cât de puţin.

Cu toate acestea era neliniştit, căci nu putuse pune mâna pe Spancioc şi pe Stroici, care şedeau la Kameniţa, aşteptând şi pândind vreme. Deşi avea doi gineri grafi cu mare influenţă la curtea Poloniei, era îngrijat de aceşti doi boieri, să nu invite pe Poloni, care nu căutau

www.digibuc.ro

decât pretexte, spre a intra în Moldova; dar aceşti doi Români erau prea buni patrioţi, ca să ne judece că răsboiul şi venirea oştilor străine ar fi fost peirea patriei.

Lăpuşneanul le scrisese în mai multe rânduri ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimica, dar ei ştiau cât preţueşte jurământul lui. Ca să-i privegheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pe care o întări mai cu osebire; însă aici se bolnăvi de lângoare. Boala făcu răpezi înaintări şi în curând tiranul se văzu la uşa mormântului.

In delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, fioroase şi ameninţătoare, îngrozindu-l şi chemându-l la judecata Dumnezeului Dreptăţii. In deşert se învârtia în patul durerii, căci nu putea afla răgaz.

Chemând pe Mitropolitul Teofan, pe Episcopi şi pe boieri şi spuindu-le că se simte sosit la sfârşitul vieţii, îşi ceru iertare dela toţi, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pe care îl lasă moştean Scaunului[1]), şi să-l ajute; căci fiind în fragedă vârstă, înconjurat de puternici vrăşmaşi, nu se va putea apăra nici pe sine, nici pe ţară, de nu va fi unire între boieri, şi de nu vor avea dragoste şi supunere către Domn. „Cât pentru mine, urmă a zice, de mă voi ridica din boala aceasta, sunt hotărît a mă duce la călugărie în mănăstirea Slatina, unde să mă ispăşesc, câte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci vă rog, părinţi Arhierei de mă veţi vedea aproape de moarte, să mă tundeţi călugăr"...

Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară şi un leşin, grozav ca moartea, îi îngheţă

1. Tronului.

www.digibuc.ro

trupul, încât mitropolitul şi episcopii, crezând că se sfârşeşte, îl călugăriră, puindu-i nume Paisie, după numele Petru, ce avea până a nu se face Domn.

După aceasta, salutând pe Doamna Ruxanda de regentă în vremea minorităţii fiului ei, proclamară pe Bogdan de Domn. Apoi îndată porniră ştafetele pe la boierii din ţară şi emigraţi, şi pe la căpitanii oştilor.

Abia murgise, când Stroici şi Spancioc sosiră.

Descălecând pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea era mută şi pustie ca un mormânt de uriaş. Nu se auzia decât murmura valurilor Nistrului, ce isbia regulat stâncoasele ei coaste, sure şi goale, şi strigătul monoton al ostaşilor de strajă, care întru lumina crepusculului se zăriau rezemaţi pe lungile lor lănci. Suindu-se în palat, îi cuprinse nu puţină mirare neîntâlnind pe nime; în sfârşit, o slugă arătă camera bolnavului. Voind să intre, auziră un mare sgomot şi se opriră ca să asculte.

Lăpuşneanul se trezise din letargia sa.

Deschizând ochii, văzu doi călugări stând unul la cap şi altul la picioarele sale, neclintiţi ca două statui de bronz; se uită pe dânsul şi se văzu coperit cu o rasă; pe căpătâiul său sta un potcap. Vru să ridice mâna şi se împiedecă în nişte metanii de lână. I se păru că visează şi iarăşi închise ochii; dar, redeschizându-i peste puţin, văzu aceleaşi lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simţi, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzându-l că nu doarme.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sângele într'însul începu a fierbe, şi sculându-se pe jumătate:

— Ce pocitănii sunt aceste? strigă. A! voi

www.digibuc.ro

vă jucaţi cu mine ! Afară, boaite ! eşiţi, că pe toţi vă omor ! Şi căuta o armă pe lângă el, dar, negăsind decât potcapul, îl asvârli cu mânie în capul unui călugăr.

Intru auzul strigărilor lui, Doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile, intrară toţi în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră şi stau ascultând la uşă.

— A ! voi m'aţi călugărit, strigă Lăpuşneanul cu glas răguşit şi sperios ; gândiţi că veţi scăpa de mine ? Dar să vă iasă din minte ! Dumnezeu sau Dracul mă va însănătoşa, şi...

— Nenorocite, nu huli ! ! îl curmă mitropolitul ; uiţi că eşti în ceasul morţii ! Gândeşte, păcătosule, că eşti monah ; nu mai eşti Domn ! Gândeşte că prin hulele şi strigătele tale sparii pe această femeie nevinovată, şi pe acest copil în care reazămă nădejdea Moldovei...

— Boaită fătarnică ! adăogă bolnavul sbuciumându-se a se scula din pat, tacă-ţi gura : că eu care te-am făcut Mitropolit, eu te desmitropolesc. M'aţi popit voi, dar, de mă voi îndrepta, pe mulţi am să popesc şi eu[1]). Iar pe căţeaua asta voi s'o tai în patru bucăţi împreună cu ţincul[2]) ei, ca să nu mai asculte sfătuirile boaitelor şi duşmanilor mei. Minte acel ce zice să sunt călugăr ! Eu nu sunt călugăr, sunt Domn ! Sunt Alexandru Vodă ! Săriţi, flăcăi ! Unde-s voinicii mei ?... Daţi ! daţi de tot ! Eu vă poruncesc. Ucideţi-i pe toţi... Nici unul să nu scape... A, mă'năduş !... Apă ! apă ! apă ! — şi căzu răsturnat pe spate, horcăind de turbare şi de mânie.

---

1. Miron Costin.
2. Copilul.

www.digibuc.ro

Doamna şi mitropolitul ieşiră. La uşă îi întâmpinară Stroici şi Spancioc.

— Doamnă ! zise Spancioc, apucând de mână pe Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numai decât. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă ! strigă ea înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta viaţa Măriei Tale şi a copilului acestuia este în primejdie. Destul a trăit şi destul a făcut. Moară tatăl, ca să scape fiul.

O slugă ieşi — Ce este? întrebă Doamna.

— Bolnavul s'a trezit şi cere apă şi pe fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

— Oh ! vrea să-l omoare, răcni duioasa mamă strângând cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat pe gânduri, Doamnă, adăogi Spancioc. Adă-ţi aminte de Doamna lui Ştefăniţă Vodă[1]), şi alege între bărbat şi fiu.

— Ce zici, părinte? zise sărmana femeie, întorcându-se cu ochii lăcrămitori spre mitropolitul.

— Crud şi cumplit este omul acesta, fiica mea ; Domnul Dumnezeu să te povăţuiască. Iar eu mă duc să gătesc pentru purcedarea noastră cu noul nostru Domn ; şi pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte, şi să te ierte şi pre tine. Zicând aceste, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxanda luă un pahar de argint plin de apă, pe care-l aducea sluga ; şi apoi, maşinalicește şi silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

---

1. Miron Costin.

www.digibuc.ro

— Ce face? întrebă Spancioc pe Stroici, care crăpase uşa şi se uita.

— Intreabă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut — Doamna tremură — îi dă paharul — nu vrea să-l ia.

Spancioc sări şi scoase cuţitul din cingătoare.

— Ba, îl ia, bea... Să-ţi fie de bine Măria Ta!

Ruxanda ieşi trenmurând şi galbenă, şi rezemându-se de perete:

— Voi să daţi samă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinând, că voi m'aţi făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni: să mergem, zise Doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh! părinte, ce mă făcuşi să fac! zise Doamna către Mitropolitul, şi se duse cu el plângând.

Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-şi face lucrarea. Lăpuşneanul sta întins cu faţa în sus liniştit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi îndelung şi, necunoscându-i, îi întrebă cine sunt şi ce voiesc?

— Eu sunt Stroici, răspunse acesta.

— Şi eu Spancioc, adăogă celalt, şi ceea ce voim este să te vedem până a nu muri, cum ţi-am făgăduit.

— Oh! vrăjmaşii mei! suspină Alexandru.

— Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc, pe care ai vrut să-l tai, când ai ucis 47 de boieri, şi care a scăpat din ghiarele tale! Spancioc, a cărui avere ai jefuit-o, lăsându-i femeia şi copiii să cerşetorească pe la uşile creştinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mânile de pântece!

www.digibuc.ro

— Zi : *Acum slobozeşte,* căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh ! m'aţi otrăvit, nelegiuiţilor ! Doamne ! fie-ţi milă de sufletul meu ! Oh ! ce foc !—Unde-i Doamna ? Unde-i copilul meu ?

— S'au dus şi te-au lăsat cu noi.

— S'au dus şi m'au lăsat ! m'au lăsat cu voi ! Oh ! omorîţi-mă, să scap de durere ! Oh ! înjunghie-mă tu, tu eşti mai tânăr, fie-ţi milă ! scapă-mă de durerile ce mă sfâşie ; înjunghie-mă ! zise întorcându-se spre Stroici.

— Nu-mi voi spurca vitejescul junghi în sângele cel pângărit al unui tiran ca tine.

Durerile creşteau. Otrăvitul se sbuciuma în convulsii.

— Oh ! strigă, îmi arde sufletul ! oh ! daţi-mi apă... daţi-mi ceva să beau !

— Iată, zise Spancioc, luând paharul de argint de pe masă ; au rămas drojdiile otrăvii. Bea şi te răcoreşte !

— Ba ; ba, nu, nu vreau, zise bolnavul strângând dinţii.

Atunci Stroici îl apucă şi-l ţinu ne-clintit ; iar Spancioc, scoţând cuţitul din teacă, îi descleştă cu vârful lui dinţii, şi îi turnă pe gât otrava ce mai era în fundul paharului.

Lăpuşneanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul şi securea ce au să-l lovească, voi a se înturna cu faţa spre părete.

— Ce, vrei să nu ne mai vezi ? ziseră boierii. Ba, se cade spre osânda ta să ne priveşti ; învaţă a muri, tu care ştiai numai a omorî. Şi, apucându-l amândoi, îl ţineau nemişcat, uitându-se la el cu bucurie infernală, mustrându-l.

Nenorocitul Domn se svârcolia în spasmele agoniei ; spume făcea la gură ; dinţii îi scrâşniau şi ochii săi sângeraţi se holbaseră ; o su-

www.digibuc.ro

doare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșia ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate ceas, în sfârșit, își dete duhul în mânile călăilor săi.

Acest fel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldovei.

La Mânăstirea Slatina[1]), zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale.

1. In jud. Baia.

www.digibuc.ro

SOBIEȚKI ȘI ROMÂNII
1684

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui Septembrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lăncieri, ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări, în fruntea cărora erau trei : unul în floarea vârstei, posomorît, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. Toți-trei în haine poloneze. In sfârșit, venia duiumul oastei: trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă[1]) pospolită, amestecați în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzia nici surlă, nici tobă, numai tropotul cailor și pasul oamenilor ce abia semișcau, pentrucă de zece zile caii n'au ros decât coaja copacilor, și oamenii s'au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste. în stare așa ticăloasă, e aceea ce a înjosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei trei fruntași sunt hatmanii[2]) Iablonovski și Potoțki și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobieți, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El, Sobieți, fala Leșilor, eroul creștină-

1. Nobilime.
2. Generalii.

www.digibuc.ro

tăţii, mântuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas Turcilor, a se retrage dinaintea Tătarilor şi a Moldovenilor ! a-şi privi oastea ticăloşită de lipsa merindelor, oropsită de duşmanii, care îl urmează mişeleşte, fără a îndrăsni să-şi dea piept faţiş cu el, şi fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă ; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate !

Cum am zis, mergea încet şi gânditor. Hatmanii lângă dânsul păziau tăcerea, respectând supărarea sa, la care şi ei se împărtăşiau.

— Ce castel e acesta ? întrebă Sobieţki, când, ridicând capul, zări pe sprânceana dealului înălţându-se trufaşă dinaintea lui cetăţuia Neamţu. Cu bună seamă vreun cuib al tâlharilor acestora de Moldoveni !

— La vreme de războiu, aici domnii Moldovei obişnuesc a-şi trimite averile lor, răspunse Potoţki.

—Aşa ! Să mergem dar să-l luăm. Oh ! voiu să-mi răsbun pe Cantemir, care mă înşelă şi mă făcu să pierd atâţia viteji.

— Eu aş zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, şi să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba, pe numele patronului meu ! nu va zice lumea că o cetate s'a arătat dinaintea lui Sobieţki fără a i se cuceri. N'avem tunuri ? Vom lua-o dar cu mâinile.

— Numele Măriei Tale e destul tun, zise Potoţki.

Trufia Polonului măgulindu-se de această groasă linguşire, faţa i se înseninâ la ideia unei isbânzi atât de lesnicioase, şi îndată dete poruncă să se înşire oastea către cetate.

In cetăţue se aflau optsprezece plăeşi trimişi

www.digibuc.ro

de Ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoaneice era la Fălciu pe lângă Domnul Cantemir, unde tăbărîse armata turcească. Cu câteva ceasuri mai înainte sosise un tânăr plăeș, al cărui cal asudat păștea înșelat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

— Mai bea o dușcă, băete, zise un bătrân, de care se vedea că ascultau toți, și ne spune ce ai mai văzut la Iași?

— Ce să văd tată? Blestemăție! Târgul îi în jac. Leșii pradă și desbracă pe bieții oameni.

— Ș'apoi zic că-s creștini!

— Creștini! Au prădat bisericile și mănăstirile de odoare! Nu știți încă? S'a dus să iea pe Sfânta[1]) dela Trisfetitele[2]).

— Doamne ferește! ziseră plăeșii, făcându-și cruce.

— Așa, urmă tânărul: eram acolo când au mers să iea racla[2]) Sfintei, dar călugărul simțind a închis poarta și n'a vrut să deschidă; atunce...

— Pui de om, călugărul! strigară ascultătorii.

— Atunci Craiul lor a poruncit s'aducă tunurile, ca să spargă porțile, dar mai întâi a trimis răspuns călugărului, care ședea în clopotniță, să deschidă, ori face mănăstirea praf și pulbere.

— Auzit-ați acolo lifta cea păgână! Și ce-a făcut popa?

— El a răspuns că nu se aștepta s'audă așa vorbă dela un împărat, care se zice creștin, și că Măria Sa e mare și puternic, poate să facă ceeace zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu, nici de sfinții lui, dar el nu deschide poarta, ci s'a

1. Moaștele Sf. Paraschiva.
2. Biserica Trei Ierarhi.
3. Cosciugul.

www.digibuc.ro

îngropa sub zidurile bisericii, şi apoi lumea va judeca între dânsul atât de slab şi între Măria Sa atât de tare.

Auzind aceste, Leahul s'a făcut foc de mânie şi dase acum poruncă să împuşte, când unul din hatmanii lui i-a zis nu ştiu ce. Cum îmi spunea oamenii, i-a zis că nu se cade să facă aşa lucru, să strice casa Domnului şi altele multe. Indestul că l-a înduplecat să dea pace bisericii.

— Şi ce fac acum Leşii la Iaşi?

— Este o spătămână de când s'au dus, după ce au văzut că nu mai au merinde pentru oşti, şi au purces pe Bahlui în sus, gândind c'or găsi de toate; dar acolea să vedeţi. Vodă, din lagărul Turcilor, cum a auzit de aceasta, a şi pornit după dânşii un Mirzac c'o mulţime de Tătari şi vr'o cinci steaguri de Moldoveni, iar mai întâi a trimis pe loc Căpitanul Turculeţ c'o straje de călăreţi, care, apucând înainte, a scos toţi oamenii de prin sate, a dat pojar fânului şi fânelelor, a ascuns prin gropi grâul şi orzul, şi duşmanul avea tot pustiu în drumul său, încât, ajungând la Cotnar, nu găsia să mănânce decât poamele copacilor; ba încă a pus prin bălţi şi nişte ierburi veninoase, de care cum bea crăpa; şi vai de capul lor! pieriau cu sutele şi ei şi caii, iar care rămânea în urmă cădea în mânile Moldovenilor, care, fără multă judecată, ori îi spânzura, ori îi înţepa.

— Osânda Sfintei Paraschive! zise bătrânul. Dar tu cum le-ai aflat aceste toate?

— Eu—ştiţi că m'aţi trimis la Iaşi să văd ce mai este.—După ce s'au dus Leşii, m'am luat cât colea pe urma lor, până la Cotnar, unde m'am întâlnit cu Căpitanul Turculeţ, care mi le-a spus; şapoi, după ce am văzut că duş-

www.digibuc.ro

manii şi-au luat drumul spre ţara lor, am apucat deadreptul peste codri... Dar oare ce buciumă străjerul?

— Fă-i semn să se coboare de pe zid, şi să vie încoace.

Nu trecu mult şi plăeşul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Indată toţi alergară pe ziduri.

— Leşii sunt! strigă tânărul ce venise de curând şi pe care l-am auzit vorbind; şi-au schimbat drumul, şi vin aici.

— La porţi, flăcăi! zise bătrânul. Incueţi-le şi grămădiţi bolovani pe ziduri. Aşezaţi-vă toţi pe la metereze. Să nu zică Leahul c'a intrat într'o cetate românească, ca într'o ţarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece şi asta-i o oaste întreagă, observă unul, cum se...

— Taci, mucosule! Il curmă bătrânul. Te temi că-i pieri? Mare pagubă! Un mişel mai puţin.

Vânătorul, astfel înfruntat, se trase ruşinat şi se sui pe ziduri.

In vremea aceasta, oastea se apropiase. Regele trimise un ofiţer, ca să vorbiască cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poftești de la noi?

— Măria Sa Regele Poloniei, mare duce de Lituania ş. c. l.(urmau titlurile) vă face cunoscut ca să vă închinaţi şi să-i cuceriţi cetatea împreună cu toate averile şi merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieşi cu arme şi bagaje fără a i se face nimic, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, şi garnizoana se va trece sub ascuţişul sabiei.

— Du răspuns Măriei Sale, zise bătrânul, că la-

www.digibuc.ro

ude și îngroziri de astea am mai azuit noi, și tot nu ne-am spăriat. Mai bine Măria Sa și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni, cari nu i-au făcut nimic. Cetatea nu avem gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sunt în ea averi, mici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din puște, pe care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai osteniască să vie înlăuntru.

— Plecați-vă, zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.

— Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.

— Încă odată vă întreb, vă închinați ori ba?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile, așezate pe scaune de lemn, băteau necontenit cetatea. Plăeșii răspundeau cu gloanțe, care nu făceau greș. Fiecare împușcătură dobora câte unul din vrăjmași, și mai ales din ofițeri, asupra cărora erau țintite flintele lor. Leșii pieriau fără a face spor.

In ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua zi și a treia zi, mai căzură cinci și se răniră doi. A patra zi, căzu împușcat însuși comandantul artileriei leșești, dar mai pieriră trei din Moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârșit și munițiile și merindele.

— Ce este de făcut, tată? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care, rănit la un picior, sta întins pe o laviță.

— Câți au pierit d'ai noștri?

— Zece.

— Și nu avem nici praf, nici merinde?

— Nu.

— Dacă-i așa, apoi mâine dimineață urcă-te

www.digibuc.ro

pe poartă şi leagă în vârful săneţei[1]) un ştergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmeală să ne lase slobozi să ieşim şi să ne ducem unde vom voi.

Aşa se urmă. Leşii primiră toate condiţiile cerute. Oastea se înşiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana şi poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieşind şase oameni, din care trei duceau pe umerile lor pe alţi trei, ce erau răniţi.

— Ce este aceasta? strigă Sobieţki repezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteţi voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit din spatele fiului său.

— Cum! atâţia sunteţi?

— Zece din noi au pierit din mila Măriei Tale.

— Voi aţi cutezat a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâţia viteji? zise Regele. O, asta nu se va trece aşa! urmă turbat de mânie; trebuie o pildă pentru cei asemine vouă, şi pilda va fi groaznică şi vrednică de faptă. Nu meritaţi a muri de sabie, ci de streang. — Spunzuraţi-i!

Pe loc ostaşii înconjurară pe plăeşi, care, depuind jos răniţii, îşi făcură semnul crucii, şi rezemându-se pe săneţe, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofiţerii priviau cu înduioşare această scenă.

— Fie-mi iertat, Sire, zise atunci Iablonovski apropiindu-se cu respect de Regele, care şedea posomorît şi mânios, a arăta Măriei Tale, că aceşti viteji n'au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda, şi că au avut norocirea de a câştiga făgăduinţa marelui Sobieţki, că vor fi slobozi şi nesupăraţi.

---

1. Puştii.

www.digibuc.ro

— Iți mulțămesc, vrednice al meu tovarăș de arme, zise Sobieṭki ca desșteptat din somn, îți mulțămesc că m'ai oprit de a face o faptă defăimată. Ai cuvânt; oamenii aceștia s'au purtat vitejește. Să li se dea fie-căruia câte cinzeci de zloți. Apoi, înturnându-se către Români: „Voinicilor, zise, sunteți slobozi; mergeți în pace, și spuneți copiilor și fraților voștri, că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile Regelui de Polonia".

Indată se făcu loc Moldovenilor, cari luându-și răniții, se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea, cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele bombelor dușmănești, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș.

www.digibuc.ro

TABLA DE MATERII

Pag.

Nuvela istorică a lui C. Negruzzi 3

Mărturia unui contimporan — V. Alecsandri despre C. Negruzzi . . . . . .

Alexandru Lăpușneanul 13

I Dacă nu mă voiți eu vă vreau 13

II Ai să dai seamă Doamnă! 17

III Capul lui Moțoc vrem 23

VI De mă voiu scula, pre mulți am să popesc eu 32

Sobieșki și Românii 40

www.digibuc.ro

„PAGINI ALESE" (serie nouă)

APARUTE:

No. 1. **Ion Neculce.** Letopiseţul ării Moldovei O seamă de cuvinte.
No. 2. **V. Alecsandri.** Poezii populare.
No. 3. **Miron Costin.** Cronica.
No. 4. **V. Alecsandri.** Pasteluri.
No. 5. **Esopeia.** Din fabulele lui Esop.
No. 6. **Cartea Dorului.** Lamura cântecelor populare.
No. 7. **S. Fl. Marian.** Pasările Poporului Român.
No. 8—9. **B. P. Haşdeu.** Răzvan şi Vidra.
No. 10. **C. Negruzzi.** Cum am învăţat româneşte. Scrisori.
No. 11—12. **I. Budai-Deleanu.** Ţiganiada (cu un rezumat).
No. 13. **M. Eminescu.** Poeme populare.
No. 14. **V. Alecsandri.** Poezii epice.
No. 15. **M. Kogălniceanu.** Cuvântări.
No. 16. **C. Negruzzi.** Alexandru Lăpuşneanul.
No. 17. **V. Alecsandri.** Poezii lirice.
No. 18. **Poeţi Basarabeni.**
No 19—20. **Poeţi din Ardeal şi Banat.**
No. 21. **Alecu Russo.** Cântarea României.
No. 22. **D. Bolintineanu.** Legende istorice.
No. 23. **V. Alecsandri.** Călătorii.
No. 24. **Grig. Alexandrescu.** Fabule.
No. 25. **M. Eminescu.** Poeme.
No. 26. **I. L. Caragiale.** Proză literară.
No. 27—28. **Alexăndria.**
No. 29. **. Creangă.** Nuvele.
No. 30. **I. L. Caragiale.** Poveşti.
No. 31 32. **Constantin Golescu.** Insemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826.
No. 33. **Al Macedonski.** Poezii.
No. 34. **Ion Ghica.** Scrisori.
No. 35. **M. Eminescu.** Basme în proză.
No. 36. **Al. I. Odobescu.** Doamna Chiajna.
No. 37. **I. Eliade Rădulescu.** Poezii.
No. 38. **I. L. Caragiale.** Alte poveşti.
No. 39—40. **M. Eminescu.** Poezii postume.
No. 41. **O. Goga.** Poezii alese.
No. 42. **Al. I. Odobescu.** Pseudo-Kynegheticos (cu un rezumat).

Colecţia Pagini Alese, „Cartea Românească.

42116 941

PREŢUL LEI 20.—

www.digibuc.ro